

เอกสารโครงการการประชุมวิชาการระดับชาติ
ครั้งที่ 1 (แบบออนไลน์)

“พุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม”

The 1st CYPMCU National Conference
“Buddhism and Social Development”

จัดโดย

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสถาบันเครือข่าย

วันที่ 15 มกราคม 2566

เอกสารโครงการการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 (แบบออนไลน์)
วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสถาบันเครือข่าย
“พุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม”
The 1st CYPMCU National Conference
“Buddhism and Social Development”

จัดโดย

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสถาบันเครือข่าย
วันที่ 15 มกราคม 2566

ที่ปรึกษา

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการเอกสาร

พระศรีสังฆานมุนี, ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยบรรณาธิการเอกสาร

ดร. พูนศักดิ์ กมล อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในสถาบัน

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาโยธิน โยธโก, รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น

พระมหาจีร์วัฒน์ กนตวณโณ, รศ.ดร. ศูนย์อาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ, ผศ.ดร. คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาสุพร รุกขิตธมโม, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครราชสีมา

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร. คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหามงคลกานต์ รุจิธมโม, ผศ.ดร. คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี, ดร. วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระสุภาพร เตชธโร, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอุบลราชธานี

พระมหานรินทร์ สุรปญโญ, ดร. วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร. กฤต ศรียะอาจ คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร. สุรพล พรหมกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ผศ.ดร. วินัย ภูมิสุข	วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. ยุทธนา พูนเกิดมะเรียง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
ผศ.ดร. ปัญญา คล้ายเดช	วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. สวาสดิ์ พรรณา	วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ. พิเศษ ดร. สรวิชญ์ วงษ์สอาด	วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. กาญจนพงศ์ สุวรรณ	วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. พูนศักดิ์ กมล	วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. สุเนตร ธนศิลป์พิชิต	วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. นคร จันทราช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ดร. ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
ดร. เบญจมาศ สุวรรณวงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
ดร. เกียรติไกร พินยารัก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกสถาบัน

พระมงคลธรรมวิธาน, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาวิเชียร ธมมวชิโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
พระมหาวิโรจน์ ญาณวีโร, ดร.	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสายัณห์ เปมสีโล, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูวินัยธรสุขุม สุขวฑฒโก, ผศ.	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาสามารถ ฐานิสโร รศ.ดร. มานพ นักการเรือน	มูลนิธิบวรเพื่อการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
รศ.ดร. บุญร่วม คำเมืองแสน	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร. กาญจนา โชคเหรียญสุขชัย	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
รศ.ดร. อัมพล บุคดาสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
รศ.พิเศษ ดร. สุกิจ ชัยมุสิก	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร. ศรชัย ท้าวมิตร	มูลนิธิหลวงตาน้อย
รศ. ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์	ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
รศ. วิรัตน์ กางทอง	มูลนิธิหลวงตาน้อย
ผศ.ดร. ภาชิต สุขวรรณดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. จำรัส บุคดาพงษ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
ผศ.ดร. สำราญ ศรีคำมูล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. อีรัตน์ แสงแก้ว	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ.ดร. เมธา หริมเทพาธิป	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผศ.ดร. วิเชียร แสนภูมิ	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร. ประยูร ป้อมสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร. ญัฐพงษ์ มะลิซ้อน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร. สมพร เหลาฉลาด	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร. สุณี เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
ผศ.ดร. สุชาติ บุษย์ชยานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร. อีร์กุง วรบำรุงกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
ผศ.ดร. ชาตรี ชุมแสน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร. มนูญ สอนโพนงาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผศ.ดร. เนตร หงษ์ไกรเลิศ	มหาวิทยาลัยสยาม

รศ.ดร. โกศล สอดส่อง	วิทยาลัยพิษณุบัณฑิต
ผศ.ดร. แหวนทอง บุญคำ	มูลนิธิหลวงตาน้อย
พ.ต.ท.หญิง ดร. ปิยะนุช ศรีสรานุกรม คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ	
ผศ.ดร. ประภาส แก้วเกตุพงษ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ดร. ครรชิต แสนอุบล	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ดร. สวัสดิ์ อโณทัย	มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ดร. สมเกียรติ เหลืองศักดิ์ชัย	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
ดร. สมภพ ระงับทุกข์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร. กฤตสุขชิน พลเสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร. สมิตไธโร อภิวัฒน์อมรกุล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ดร. ประชัน ชะชิกุล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
ดร. มนต์วี ศรีนนท์	สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร. วรธนา พ่วงพร้อม	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
ดร. รวิช ตาแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ดร. วีรชัย คำธร	มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
ดร. วิลาสินี วัฒนมงคล	ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม
ดร. ศรุตานนท์ คงประดิษฐ์	วิทยาลัยทองสุข
ดร. บัวบุษรา อัครศรุตพิงศ์	ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
ดร. กัญญาภาค แม่ก๊ก	ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
ดร. นาวิณ พิษณุวิศิษฏ์กุล	ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
ดร. ปวริศร์ โชติพงษ์วิวัฒน์	ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
ดร. สมเจต หลวงกัน	ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
ดร. อรพรรณ สุชาติกุลวิทย์	สถาบันปราชญ์วิสัย
ดร. ขวลิต ไทลรินทร์	มูลนิธิหลวงตาน้อย
อาจารย์พนมนคร มีราคา	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์คงขวัญ ทิพย์อักษร	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์บุญชัย เมฆแก้ว	วิทยาลัยชุมชนพังงา
อาจารย์ครรชิต มีซอง	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)
อาจารย์อิทธิพัทธ์ วิทยา	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

สถานที่จัดพิมพ์

G CLASS No. 26/19, Salaya, Phutthamonthon, Nakhon Pathom, 73170, Thailand,
Phone: 0 2889 2223, Fax: 0 2889 3204, E-mail: g_class@hotmail.com

คำนำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทย มุ่งส่งเสริมให้ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทางวิชาการและเห็นความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีการพัฒนาประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นทิศทางแก่คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิตระดับปริญญาโท ปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยได้ทำการผลิตองค์ความรู้เพื่อเสนอสู่สาธารณะ โดยให้ความสำคัญกับการบูรณาการพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคมในอีกหลากหลายด้าน

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ เป็นส่วนงานสังกัดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความมุ่งมั่นที่จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของวิทยาลัยสงฆ์สู่สาธารณะด้วยการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน จึงร่วมกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และภาคีเครือข่ายที่มีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมตามนโยบายของรัฐบาลต่างๆ อีกหลายส่วนงาน จัดประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 (แบบออนไลน์) The 1st CYPMCU National Conference ภายใต้หัวข้อ “พุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม (Buddhism and Social Development)” เปิดพื้นที่ให้แก่คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษา และบุคคลทั่วไป ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าและการวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ในมิติต่างๆ ผ่านบทความวิจัยหรือบทความวิชาการให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพอันจะนำไปสู่การสร้างสรรคพัฒนาสังคม จึงสนับสนุนให้มีการจัดโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 (แบบออนไลน์) วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสถาบันเครือข่ายที่มีรายงานการประชุม (Proceeding) หรือตีพิมพ์เผยแพร่วารสารชัยภูมิปริทรรศน์ต่อไป

ดังนั้น วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฐานะเป็นหน่วยงานเจ้าภาพหลัก จึงขออำนวยการเป็นพิเศษแก่ พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. รองอธิการบดี ด้านวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้มาช่วยดำเนินการร่วมกับผู้บริหารและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิตั้งแต่เบื้องต้นจนจบโครงการ พร้อมทั้งได้มอบทุนสนับสนุนการจัดโครงการด้วย และขอชื่นชมยินดีกับนักวิชาการทุกรูป/คนที่ได้นำผลงานทางวิชาการที่เป็นที่ยอมรับและน่าสนใจมานำเสนอในที่ประชุมทางวิชาการในครั้งนี้ เพื่อจักได้เป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ทางวิชาการใหม่ๆ ออกสู่สังคมร่วมกัน ขอความปรารถนาดี ความเจริญรุ่งเรือง พึงเกิดขึ้นกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดงาน

พระศรีสังฆญาณมุนี, ดร.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการเอกสาร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
1 ธรรมชาติของมนุษย์กับแนวคิดทางปรัชญา Human Nature and Philosophical Concepts อัจฉราพร ฉากครบุรี	1
2 การปกครองแบบประชาธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนา Democratic Government According to Buddhism ปรัชญา บุตรสะอาด พิรจักษณ์ ฉันทวิริยสกุล สุขสรร ทองที	19
3 พุทธศาสนากับจิตวิทยา Buddhism and Psychology สรวิชญ์ วงษ์สะอาด	34
4 พระนางจามเทวี : คุณลักษณะความเป็นผู้นำสตรีแห่งนครทริภุญไชย Phra Nang Chamthewi : Characteristics of Women Leadership of Hariphunchai City สามารถ บุญรัตน์	51
5 หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนวิถีพุทธ Ditthadhammamikaththa Principles are Beneficial to the Development of the Quality of Life of the Buddhist Community พระปลัดบุญช่วย จิตจิตโต พระครูปลัดกิตติพงษ์ กิตติโสภโณ พระนพดล ปภัสสรวิโส	63
6 หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคม Buddhist Principles for Promoting Social Well-being ปรัชญา บุตรสะอาด	73
7 การมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลหัว ขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม People's Participation in Local Development in Huakhwang Subdistrict Administrative Organization Kosum Phisai District, Maha Sarakham Province พัชรี ศีลารัตน์ พระครูอนุกุลปริยัติการ พระครูโพธิธรรมานุศาสน์ อภิรมย์ สีตาคำ	87

8	การเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัวในยุควิถีชีวิตใหม่เชิงพุทธ Strengthening Family Security Guarantees in Buddhist New Normal มานพ นักการเรือน วิญญู กิณะเสน บานชื่น นักการเรือน ฉัชศุภางค์ สารมาศ	99
9	การแพร่กระจายและยอมรับนวัตกรรม Spreading and Embracing Innovation ปรัชญา บุตรสะอาด ฉัตรชัย แนวพญา	118
10	แนวคิดสันติภาพกับการส่งเสริมความสมานฉันท์ตามแนวพระพุทธศาสนา The Concept of Peace and the Promotion of Reconciliation According to Buddhism พระสมพล ยสชาโต	133
11	รัฐศาสตร์กับการปกครองของคณะสงฆ์ Political Science and the Government of the Sangha พระมหานรินทร์ สุรปญโญ พูนศักดิ์ กมล ณรงค์ศักดิ์ บัวอ่อน สมศักดิ์ บัวอ่อน	142
12	ระบำบุชารอยพระพุทธบาทศรีวัดสปุระ Bucha Roy Phra Phuthtabath Sriwatsapura Folk Dance ประจักษ์ ไม้เจริญ อาทิตยา ผิวขำ	163
13	การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพฤติกรรมการเลือกตั้งท้องถิ่นไทย Empowering the Strengths of Thai Local Electoral Behavior พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต	178
14	การส่งเสริมการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุธรรมของข้าราชการตำรวจ สถานีตำรวจทางหลวง 1 กองกำกับการ 4 กองบังคับการตำรวจทางหลวง Promotion of performance in accordance with the Sangkhahawat Thidharma principle of the police officers Highway Police Station 1 , Operation Division 4, Highway Police division ดาบตำรวจ วุฒิชัย ภูงามนิล พระครูสุตวรธรรมกิจ สยามพร พันธไชย	191
15	วิวัฒนาการของแนวความคิดอำนาจอธิปไตย Evolution of the concept of sovereignty พระครูสุภัททกิจจานุการ ปรัชญา บุตรสะอาด วรพจน์ ก้องเสนาะ	203

16	การสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ตามหลักความรู้ทางพระพุทธศาสนา	216
	Intellectual immunity using Social network based on Buddhist knowledge โสระยา ไทยอัฐวิถิ คำนวน ไทยอัฐวิถิ สุวสิ คงเพ็ชรพะเนา วิฑูรย์ เพียรวิชัยกุล สนั่น ประเสริฐ	
17	การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของสถานีตำรวจทางหลวง 1 กองกำกับการ 4 กองบังคับการตำรวจทางหลวง	230
	Administration according to the good governance principles of the Highway Police Station 1, Sub-Division 4, Highway Police Division ดาบตำรวจ ปรมะ อะนันทวรรณ สุกานดา จันทวารีย์ สยามพร พันธไชย	
18	คุณภาพการให้บริการประชาชนของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจทางหลวง 1 กองกำกับการ 4 กองบังคับการตำรวจทางหลวง	242
	Quality of service of the people of the police officers at the Highway Police Station 1, Sub-Division 4, Highway Police Division ดาบตำรวจ ธนากร มอไธสง พระครูสุตวรธรรมกิจ สุกานดา จันทวารีย์	
19	ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลบัวบาน อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์	254
	People's Opinions towards the Administration According to Good Governance of Bua Ban Subdistrict Municipality, Yang Talat District, Kalasin Province พระครูอนุกุลปริยัติการ พัชรี ศิลารัตน์ พระครูสารกิจประยุต อภิรมย์ สีตาคำ	
20	ลดสุขเพื่อเพิ่มสุขในชีวิตได้อย่างไรในโลกยุคปัจจุบัน	267
	How to Reduce Happiness For to Increase Happiness in Life with Current World Situation กิมวัจน์ สุริโย สุวัฒน์ รักขันโท	
21	วัฒนธรรมทางการเมืองกับแนวความคิดการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาในสังคมปัจจุบัน	275
	Political Culture and Developmental Change in Today's Society อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์ ชรมน จันรอง	

22	การจัดการปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของพระที่เข้าอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ Management of Factors Affecting the Success of the Monk Attending the Overseas Dhammaduta Training พระมหาไพฑูริย์ ปนตนนโฑ (วรรณบุตร)	288
23	การปกครองท้องถิ่นกับการเสริมสร้างอำนาจชุมชน Local Government and Community Empowerment วินัย ภูมิสุข สุเนตร ธนศิลป์พิชิต ไพฑูริย์ มาเมือง	302
24	วิปัสสนากรรมฐานกับการเพิ่มศักยภาพพระธรรมทูตสายต่างประเทศ Insight Meditation and Increasing the Potential for Overseas Dhammaduta Bhikkhus พระมหาหยงยุทธ กนตาโภ	313
25	การพัฒนาทักษะการคิดแบบองค์รวมสำหรับเยาวชนไทย The Development of Holistic Thinking Skills for Thai Children อรพรรณ สุชาติกุลวิทย์	324
26	ศึกษาวิเคราะห์อันติมัจจะในพุทธปรัชญามหายาน Analytical Study of Ultimate Reality in Mahayana Philosophy ปวริศร์ โชติพงษ์วิวัฒน์	334
27	กลุ่มผลประโยชน์กับพรรคการเมือง Interest Groups and Political Parties นิติพันธ์ อินทโชติ	345
28	การพัฒนาความสามารถด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ Communication Technology Competency Development for Students of Chiangmai College of Dramatic Arts รัฐพล พรหมมาศ ประโยชน์ มีสกุล	356
29	การละสังโยชน์เป็นทางสู่พระนิพพาน Abandonment of Saṃyojana is the Path to Nibbāna วิชิต ทองประเสริฐ	367

30	ปัญหาการบริหารราชการแผ่นดินของไทยในทฤษฎีเชิงระบบ Problems in the Public Administration of State Affairs in Thailand in System Theory ณัฐนันท์ สุวรรณวงค์ พระณัฐวุฒิ อภิบุณโย (พันทะเลี)	377
31	วัฒนธรรมพุทธศาสนาในสมัยพ่อขุนรามคำแหง : ศึกษาจากศิลาจารึกหลักที่ 1 Buddhist Culture in the Reign of King Ramkhamhaeng : A study from the First Stone Inscription ว่าที่ร้อยตรี ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ พระปลัดสถาพร สุฐานวุฒิ (ปุมเป้า)	395
32	การคำนวณเรขาคณิตกับการวางแผนศัลยกรรมความงาม Geometric Calculations and Cosmetic Surgery Planning กนกนภา เอราวรรณ	408
33	การมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยตามแนวพุทธ Political Participation for the Development of Buddhist Democracy พรชัย สารสุวรรณ	417
34	สุนทรียศาสตร์และปรากฏการณ์ความขัดแย้ง Aesthetics and Paradoxical Phenomenon พูนศักดิ์ กมล	426
35	สังข์ของช้างในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา Sings of Elephants as Reflected in Buddhist Literary Works ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตโตโม	437
36	วิเคราะห์คุณค่าของเทคโนโลยีสารสนเทศผ่านการให้ความหมาย An Analysis of the Value of Information Technology by Definition มนัสวี ศรีนนท์	454
37	อัตถิภาวนิยมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท Existentialism According to Theravada Buddhist Philosophy เมธา หริมเทพาธิป	460
38	วิเคราะห์แนวคิดทางพุทธปรัชญาจากศัพท์ว่าโทสะ An Analysis of the Buddhist Philosophy Concept Involved with Dosa พระอานนท์ กิตติสมปนโน (ไชยสร) พระมงคลธรรมวิธาน พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตโตโม พระบุญฤทธิ์ อภิบุณโย	470

39	นิกายมหายานในพุทธศาสนา Mahayana Sect in Buddhism ทิพย์ตะวัน ผาภูมิโกสมุ โภเมนทร์ เทนสุนา นัทรพงศ์ จันทะวาด พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม พนมนคร มีราคา	480
40	ประวัติและผลงานของพระอานนท์เถระในพระพุทธศาสนา The History and Work of Venerable Ananda Thera in Buddhism สามเณรนนทนันท์ ประโลมรัมย์ สามเณรธนดล คำตะลุง ธิดารัตน์ เบญญาต ศศิธร พงศ์ไตรวิษญ์ พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม	489
41	วิเคราะห์ปรัชญาของพุทธทาสภิกขุ An Analysis of Buddhadasa Bhikkhu's Philosophy เสาวลักษณ์ สุทธิพรโอภาส พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม สำราญ ศรีคำมูล สมเจต หลวงกัน	498
42	วิเคราะห์แนวคิดของสำนักปรัชญาสายอินเดีย A Concepts Analysis of Indian Philosophical Schools พระมหาบุญประสิทธิ์ นาดปุณโย (การ์ตัน) พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม ครรชิต มีชอง ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม	508
43	การปกครองส่วนท้องถิ่นและสภาพปัญหาท้องถิ่นไทยในปัจจุบัน Local municipalities and current Thai local problems ปรางทิพย์ มั่นธรร รัตตนิศา คณะแพง	519
44	ภาษาบาลีกับความเชื่อมโยงในพระพุทธศาสนา The Relationship between Pāli Language and Buddhism พระมหาสิงขร ปรียติเมธี	531

วัฒนธรรมพุทธศาสนาในสมัยพ่อขุนรามคำแหง : ศึกษาจากศิลาจารึกหลักที่ 1

Buddhism Culture in King Ramkhamhaeng Period: A Study from the First Inscription

ว่าที่ร้อยตรี ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ

Acting Sub Lt. Natawut Klaisuwan

สาขาวิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Program in Thai,

Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

พระปลัดสถาพร สุฐานวฑูฒิ (ปุมเป้า)

Phrapalad Sathaporn Suthanawutthi (Poompa)

สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Program in Teaching Thai,

Buddhachinnarat Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: natawut@mbu.ac.th, sathaporn@mcbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมพุทธศาสนาในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ผลการศึกษาปรากฏว่า วัฒนธรรมพุทธศาสนาในสมัยพ่อขุนรามคำแหง มีทั้งสิ้น 4 ประเภท ได้แก่ 1) วัฒนธรรมพุทธศาสนา ด้านคติธรรม 2) วัฒนธรรมพุทธศาสนา ด้านเนติธรรม 3) วัฒนธรรม พุทธศาสนา ด้านสัทธรรม 4) วัฒนธรรมพุทธศาสนา ด้านวัตถุธรรม ซึ่งวัฒนธรรมทั้ง 4 ประเภทนี้ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิด ความงอกงามต่างๆ ในสังคมสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงทรงนำวัฒนธรรมพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการ ปกครองอาณาจักร ส่งผลให้ประชาชนมีอิสระเสรีในการประกอบอาชีพ มีความเป็นอยู่ที่ดีในการดำเนิน ชีวิต เพราะได้รับความยุติธรรมและความเมตตาจากพ่อขุนรามคำแหงอย่างเสมอภาค กรุงสุโขทัยจึงมี ความสงบสุข เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ทั้งนี้หากมีการนำวิถีทางปฏิบัติของพ่อขุนรามคำแหงกับ ประชาชนสุโขทัยมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน อาจช่วยทำให้ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้ลดลงและ ยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่คนในชาติ อันจะนำพาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

คำสำคัญ: วัฒนธรรมพุทธศาสนา, พ่อขุนรามคำแหง, ศิลาจารึกหลักที่ 1

Abstract

The result found that the Buddhism culture in King Ramkhamhaeng period had 4 types were 1) doctrine 2) law 3) belief and 4) object. All 4 types of Buddhism culture generated the progress in Sukhothai period because King Ramkhamhaeng applied the Buddhism culture to rule his kingdom caused people having freedom to earn a living, having a good life because of King Ramkhamhaeng 's morals such as justice, kindness, and equality. Sukhothai was peaceful and harmonize people. To apply the method of King Ramkhamhaeng for ruling in present society may decrease the commotion and increase the harmony among people and leading to the civilization.

Keywords: Buddhism Culture, King Ramkhamhaeng, first inscription

บทนำ

พุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์จากนครศรีธรรมราชได้ขึ้นมาประดิษฐานยังอาณาจักรสุโขทัยในสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2518: 89) และแพร่หลายจนกลายเป็นที่นิยมนับถือในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ความจากศิลาจารึกหลักที่ 1 แสดงให้เห็นถึงความศรัทธา ในนิกายเถรวาทของพ่อขุนรามคำแหง เพราะทรงนิมนต์พระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญพระไตรปิฎกจากนครศรีธรรมราชให้ขึ้นมาจำพรรษา และสั่งสอนพุทธบริษัทในอาณาจักรสุโขทัย ดังความว่า *พ่อขุนรามคำแหงกระทำไยทานแก่มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตรย หลวกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา* (กรมศิลปากร, 2526: 13-14) นอกจากนี้ความในศิลาจารึกหลัก ที่ 1 ยังได้แสดงให้เห็นถึงศาสนพิธีต่างๆ เช่น การทำบุญในช่วงข้างขึ้นข้างแรม การฟังพระสงฆ์แสดงธรรมเทศนา ดังความว่า *วันเดือนดับเดือนโคงแปดวัน วันเดือนเต็มเดือนข้างแปดวัน ผูกปู่ครู เถร มหาเถร ขึ้นนั่งเหนือขดานหิน สุตธรรมแก่อุบาสก ผูกช่วยจำศีล* (กรมศิลปากร, 2526: 16-17)

จากตัวอย่างดังกล่าวทำให้เห็นว่าพุทธศาสนานิกายเถรวาท ได้ปักหลักลงอย่างมั่นคงในดินแดนสุโขทัย และคำสอนทางพุทธศาสนาได้ซึมซับเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตของคนสุโขทัย ทั้งนี้ยังมีหลักฐานอีกว่าคนสุโขทัยมักถือศีลในวันขึ้นแปดค่ำและสิบห้าค่ำ เมื่อถึงเทศกาลเข้าพรรษาชาวสุโขทัยนำโดยพ่อขุนรามคำแหงจะพร้อมใจกันปฏิบัติธรรม ดังความว่า *พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้าช่วยปัวช่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ผูกช่วยมีศรัทธา ในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน* (กรมศิลปากร, 2526: 12)

เมื่อพิจารณาหลักฐานจากศิลาจารึกหลักที่ 1 ดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นว่าพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้ฝังรากลึกลงบนแผ่นดินสุโขทัย เป็นเหตุให้เกิดวัฒนธรรมพุทธศาสนาที่ชาวสุโขทัย ปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดและสืบทอดต่อมา บทความวิจัยนี้จะศึกษาว่าวัฒนธรรมพุทธศาสนาที่เกิดขึ้น ในแผ่นดินสุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหงมีอะไรบ้าง ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และบริบททางสังคมสมัยพ่อขุนรามคำแหงได้ชัดเจนขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวัฒนธรรมพุทธศาสนาในสมัยพ่อขุนรามคำแหง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตของเนื้อหาในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ศิลาจารึกหลักที่ 1 ซึ่งพิมพ์ในหนังสือจารึกสมัยสุโขทัย กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง 700 ปีลายสือไทย พุทธศักราช 2526 เป็นข้อมูลในการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการวิเคราะห์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักฐานที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 จากนั้นจึงนำเสนอผล การวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย โดยนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (description analysis)

ความหมายและประเภทของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์คิดค้นขึ้น และมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เพื่อความเจริญงอกงาม ในวิถีแห่งชีวิตของคนส่วนรวม วัฒนธรรม คือ วิถีทางแห่งชีวิตของมนุษย์ที่สามารถเรียนรู้จากกันได้ ถ่ายทอดสู่กันได้ และเอาอย่างกันได้ (พระยาอนุมานราชธน, 2509: 2) วัฒนธรรมแตกแขนงออกเป็น ประเภทใหญ่ๆ ได้ 4 ประเภท คือ

1. **วัฒนธรรมทางคตินิยม** คือ วัฒนธรรมทางศีลธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพจิตใจ ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา วัฒนธรรมทางคตินิยมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่มนุษย์ ควรยึดถือและปฏิบัติ แบ่งย่อยได้อีก 2 ประเภท คือ คตินิยมทางกายและคตินิยมทางใจ คตินิยมทางกายหมายถึงสภาพความเป็นอยู่ ความประพฤติ ส่วนคตินิยมทางใจ คือ คตินิยมที่กล่อมเกลาจิตใจให้สูงส่ง เช่น มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซื่อสัตย์และจงรักภักดี (นงเยาว์ ชาญณรงค์, 2553: 99)

2. **วัฒนธรรมทางเนติธรรม** คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกฎหมาย รวมถึงจารีตประเพณีและข้อห้ามทางศาสนา วัฒนธรรมทางเนติธรรมเป็นที่ยอมรับของคนโดยทั่วกันว่าจะต้องปฏิบัติ เพราะมีความสำคัญเฉพาะเกี่ยวกับกฎหมาย ทั้งนี้การที่แต่ละคนจะอยู่ร่วมกันได้จะต้องมีกฎหมายเป็นหลักให้ยึดถือ เพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม (นงเยาว์ ชาญณรงค์, 2553: 106)

3. **วัฒนธรรมทางสหธรรม** คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสังคมส่วนรวม โดยเกี่ยวข้องกับมารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งนี้คนในสังคมจะอยู่ร่วมกันได้ต้องอาศัยวัฒนธรรมทางสหธรรมเป็นหลัก หากผู้คนในสังคมขาดสหธรรมก็จะทำให้เกิดความแตกแยก นำพาความเสื่อมมาสู่สังคมตลอดจนประเทศชาติ (นงเยาว์ ชาญณรงค์, 2553: 125)

4. วัฒนธรรมทางวัฒนธรรม คือ การสร้างสิ่งต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ นอกจากนี้ยังหมายถึงศิลปกรรมทุกแขนง ได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และวรรณกรรม (นงเยาว์ ชาญณรงค์, 2553: 114)

ความเป็นมาของศิลาจารึกหลักที่ 1

น้อมนิจ วงศ์สุทธิธรรม (2560: 10-11) กล่าวถึง ความเป็นมาของศิลาจารึกหลักที่ 1 สรุปความ โดยสังเขปได้ดังนี้ เป็นที่ทราบแน่ชัดว่า ข้อความตอนต้นในด้านที่ 1 (บรรทัดที่ 1-18) เริ่มตั้งแต่ *พ่อกูซื้อ ศรีอินทราทิตย์* จนถึง *พี่กูตายจึงได้เมืองแก่กูทั้งกลม* เป็นข้อความที่แต่งโดยพ่อขุนรามคำแหง ส่วนข้อความ ต่อจากนั้น ไม่ทราบว่าใครเป็นผู้แต่ง เพราะไม่ได้ใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 คือ คำว่า *กู* อีกเลย ทั้งยังใช้คำว่า *เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง* อันเป็นข้อความบ่งบอกถึงอดีตกาล มีความหมายว่า พ่อขุนรามคำแหงสวรรคตไปแล้ว นอกจากนี้ข้อความในช่วงปลาย คือ ตั้งแต่บรรทัดที่ 11-27 ลักษณะของ ตัวอักษรไม่เหมือนกับ ช่วงต้น เพราะมีลักษณะเล็กและลึบกว่า สระที่ใช้ก็แตกต่างกัน จึงแสดงให้เห็นว่าเนื้อความตอนต้นกับ ตอนปลายคงจะจารึกห่างกันนานหลายปี นักวรรณคดีสันนิษฐานว่าข้อความหลังจากบรรทัดที่ 1-18 ผู้จารึก คือ พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท)

เนื้อความของศิลาจารึกหลักที่ 1 แบ่งออกได้ 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ตั้งแต่บรรทัดที่ 1-18 เป็นอัตชีวประวัติของผู้แต่งซึ่งใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 แทน ตัวเองว่า *กู* ตั้งในประโยคแรกว่า *พ่อกูซื้อศรีอินทราทิตย์* และบอกชื่อผู้แต่งไว้บรรทัดที่ 9-10 ว่า *พ่อกู จึงขึ้นชื่อกูชื่อพระรามคำแหง เมื่อกูพุ่งช้างขุนสามชน* เนื้อความในตอนที่ 1 นี้ พ่อขุนรามคำแหง ทรงระบุ พระนามพระราชบิดา พระราชมารดา พระเชษฐา ต่อด้วยเกียรติประวัติในการรบกับขุน สามชนเจ้าเมืองฉอด ครั้นพระราชบิดาสวรรคตแล้วก็ทรงประพฤติปฏิบัติดูแลพระเชษฐาเสมือน กับดูแลพระราชบิดา ครั้นพระ เชษฐาสวรรคต ราชสมบัติทั้งหมดจึงตกเป็นของพระองค์

ตอนที่ 2 ตั้งแต่ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 18 จนถึงด้านที่ 3 บรรทัดที่ 10 เนื้อความตอนนี้และตอนที่ 3 สันนิษฐานว่า ผู้แต่งมิใช่บุคคลเดียวกับผู้แต่งตอนที่ 1 ทั้งนี้ นักวรรณคดีหลายคนเชื่อว่าอาจแต่งขึ้น ในสมัย พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) แต่อีกหลายคนก็เชื่อว่าอาจจะแต่งขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์

ความในตอนที่ 2 กล่าวถึงเหตุการณ์บ้านเมือง และความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัย กล่าวยอพระเกียรติพ่อขุนรามคำแหง กล่าวถึงการค้าขายอย่างเสรี กฎหมายมรดก ระเบียบการฟ้องร้อง การปฏิบัติตนต่อเมืองขึ้น การร้องทุกข์ของราษฎรที่สามารถร้องทุกข์ถึงพระมหากษัตริย์ได้โดยตรง การสร้างสวนผลไม้ การจัดการสาธารณสุข โภค ลักษณะตัวเมืองสุโขทัยที่มีกำแพงล้อมรอบ มีวัดวา อาราม ที่ใหญ่โตกลางเมือง นอกเมืองทั้งสี่ทิศเป็นที่อยู่ของราษฎรที่อยู่รวมกัน เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ และเล็ก รายรอบเขตราชธานี ทุกทิศมีวัดวาอารามเป็นที่พำนักของพระเถระ มีเรือกสวนไร่นา ต่อจากนั้นได้บรรยาย ถึงวิถีชีวิตของชาวสุโขทัยในสมัยนั้นที่ผู้คนมีความศรัทธาในการทำบุญ รักษาศีล เมื่อออกพรรษามี ประเพณีทอดกฐิน ซึ่งเป็นงานฉลองประจำปีที่ยิ่งใหญ่ ผู้คนจำนวนมากต่างมาร่วมงานฉลองกฐินที่จะนำไป ทอดถวายยังพระอารามทั้งสี่ทิศ พ่อขุนรามคำแหงก็เสด็จมาร่วมงานด้วย ทรงถวายทานแด่พระสังฆราช

ทางทิศใต้มีการสร้างเขื่อนหรือทำนบกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตร และมีระบบการประปา ที่สามารถผันน้ำเข้ามาใช้ในเมือง มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในเขาและเป็นสิ่งศักดิ์ที่คอยปกป้องรักษาเมือง

ตอนที่ 3 ตั้งแต่ด้านที่ 3 บรรทัดที่ 10 จนถึงด้านที่ 4 บรรทัดสุดท้าย เนื้อความกล่าวถึงพระราชกรณียกิจที่สำคัญของพ่อขุนรามคำแหง กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 1835 พ่อขุนรามคำแหงได้ให้ช่างสกัดหินเป็นพระแท่น ชื่อพระแท่นมิ่งมงคลิลลาบาตร เพื่อประดิษฐานกลางดงตาลที่ทรงปลูกไว้นานถึง 14 ปี ในวันพระ พ่อขุนรามคำแหงได้นิมนต์พระสงฆ์ขึ้นนั่งบนพระแท่นนี้ เพื่อแสดงธรรมแก่ประชาชน ส่วนวันธรรมดาพ่อขุนรามคำแหงจะเสด็จประทับบนพระแท่นเพื่อว่าราชการ นอกจากนี้ในทุกวันพระ พ่อขุนรามคำแหงจะเสด็จทรงช้างไปสักการะพระยงวัตอรัญญิก ความต่อจากนี้กล่าวถึง ศิลปินที่ทรงสร้างขึ้น 3 หลัก แล้วโปรดให้นำไปไว้ยังสถานที่ต่างๆ คือ เมืองเขลียง ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ถ้าพระรามและถ้ารัตนธาร ทรงสร้างศาลาสองหลังชื่อศาลาพระมาสและพุทธศาลา เมื่อ พ.ศ. 1828 มีชาวไทยต่างเมืองและลาว ตลอดจนผู้ที่อยู่แถบลุ่มแม่น้ำจูนและลุ่มแม่น้ำโขงมาขึ้นอยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร โปรดให้ชุดพระบรมสารีริกธาตุให้ประชาชนสักการบูชา แล้วนำลง ผังไว้กลางเมืองศรีสขันธ์ ทรงสร้างเจดีย์ครอบ (คือ เจดีย์วัดช้างล้อมในปัจจุบัน) ใช้เวลาในการสร้าง 6 ปี ก่อกำแพงหินล้อมใช้เวลา 3 ปี ข้อความต่อจากนี้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย คือ การประดิษฐ์อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหง เมื่อ พ.ศ. 1826 กล่าวถึงพระนิสัยอันงดงามของพ่อขุนรามคำแหงว่า ทรงเป็นผู้สอนให้ประชาชนรู้บุญรู้ธรรม ทรงเป็นผู้มีความรู้ เฉลียวฉลาด กล่าวหาญ เข้มแข็ง อดทน ยากที่จะหาใครเสมอเหมือน ทรงปราบปรามข้าศึกและขยายดินแดนออกไปอย่างกว้างขวาง เขตแดนทางด้านทิศตะวันออกข้ามฝั่งแม่น้ำโขงไปถึงเวียงจันทน์ เวียงคำ ทางทิศใต้ไปถึงเมืองคณฑี สุพรรณภูมิ นครศรีธรรมราช สุดขอบทะเลอ่าวไทย ทิศตะวันตกไปถึงเมืองหงสาวดีจรดอ่าวเบงกอล เขตแดนทางทิศเหนือได้เมืองแพรวน่าน ข้ามฝั่งโขง ไปเมืองหลวงพระบาง ทรงปกครองประชาชนด้วยธรรม

ผลการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและศึกษาเนื้อหาในศิลาจารึกหลักที่ 1 พบว่าวัฒนธรรมพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) วัฒนธรรมพุทธศาสนาด้านคติธรรม 2) วัฒนธรรม พุทธศาสนา ด้านเนติธรรม 3) วัฒนธรรมพุทธศาสนาด้านสทธรรม 4) วัฒนธรรมพุทธศาสนา ด้าน วัตถุประสงค์ ดังบทวิเคราะห์ต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมพุทธศาสนาด้านคติธรรม

วัฒนธรรมพุทธศาสนาด้านคติธรรมที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ได้แก่ 1) การดูแลบิดามารดา และการสงเคราะห์ญาติ 2) การมีความเมตตากรุณา 3) การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ดังนี้

1) การดูแลบิดามารดาและการสงเคราะห์ญาติ การดูแลบิดามารดาเป็นหลักธรรมที่ปรากฏในมงคลสูตรว่า มาตานิตุตฺถุปลฺกานํ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2466: 8) ส่วนการสงเคราะห์ญาติ ปรากฏในมงคลสูตรเช่นกัน ความว่า ตกานญจ สงคโ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,

2466: 9) พ่อขุนรามคำแหงทรงนำหลักธรรมข้อนี้มาปฏิบัติ โดยทรงดูแล พระราชบิดา พระราชมารดา ตลอดจนพระเชษฐาเป็นอย่างดี ดังความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า

*เมื่อชั่วพ่อกู กูบำเรอแก่พ่อกู กูบำเรอแก่แม่กู กูได้ตัวเนื้อตัวปลา กูเอามาแก่พ่อกู
ได้หมากส้มหมากหวาน อันใดกินอร่อยกินดี กูเอามาแก่พ่อกู กูไปตีหนังวังช้างได้ กูเอ
มาแก่พ่อกู กูไปท่บ้านท่เมือง ได้ช้างได้วงได้บัวได้นาง ได้เงื่อนได้ทอง กูเอามาเวนแก่พ่อกู
พ่อกูตายยังพี่กู กูพ่รำบำเรอแก่พี่กู ดังบำเรอแก่พ่อกู*

(กรมศิลปากร, 2526: 8-9)

2) การมีความเมตตากรุณา เป็นวิถีปฏิบัติของพ่อขุนรามคำแหงที่ทรงดำเนินตาม หลักธรรมต่างๆ เช่น พรหมวิหาร คือ คุณธรรมสำหรับผู้มีจิตใจกว้างขวางหรือผู้เป็นใหญ่ที่มีหน้าที่ปกครองผู้ได้บังคับบัญชา (ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และวิธาน สุชีวะคุปต์, 2562: 194) ทั้งนี้คำสอนเรื่อง ความเมตตา ยังปรากฏใน หลักธรรมอื่นๆ เช่น สาราณียธรรม คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้ระลึกรถึงกัน (ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และทวี ผลสมภพ, 2555: 55) พ่อขุนรามคำแหงได้ปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวต่อประชาชนถ้วนหน้าโดยเสมอภาคกัน นอกจากนี้พ่อขุนรามคำแหงยังทรงเมตตาต่อเจ้าเมืองต่างๆ ที่เข้ามาขอความช่วยเหลือ โดยทรงให้ช้าง ม้า ข้าทาส ขายหญิง เงินทอง เพื่อเป็นกำลังสนับสนุน ในการก่อสร้างสร้างเมือง ที่สำคัญคือเมื่อพ่อขุนรามคำแหงยก กองทัพไปรบกับเมืองใด เมื่อพระองค์ ได้เขลยมาก็ไม่ฆ่าหรือตีให้เขลยผู้นั้นได้รับทุกขเวทนา ดังความว่า

*คนใดขี่ช้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหลือเพื่อกู มันทบมีช้างบมีม้า บมีบัวบมีนาง
บมีเงื่อนบมีทอง ให้แก่มัน ช่วยมันตวงเป็นบ้านเป็นเมือง ได้ข้าเสือกข้าเสื่อ หัวฟุ้งหัวรบ
ก็ดี บฆ่าบตี*

(กรมศิลปากร, 2526: 10)

3) การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นหลักธรรมหมวดหนึ่งในมรรค 8 (วิโรจ นาคชาตรี, 2559: 123) หรือเรียกได้อีกอย่างว่า สัมมากัมมันตะ หมายถึง การกระทำชอบหรือการงานชอบ (วศิณ อินทสระ, 2523: 226) เมื่อพิจารณาข้อความจากศิลาจารึกหลักที่ 1 แล้ว ทำให้เห็นว่าพ่อขุนรามคำแหง ทรงปฏิบัติ ตามหลักธรรมดังกล่าวเป็นนิตย เช่น ทรงสอนธรรมะแก่คนทั้งหลาย ส่งผลให้ คนเหล่านั้นมีปัญญาความรู้ หาผู้เสมอมิได้ นอกจากนี้พ่อขุนรามคำแหงยังทรงดูแลประชาชนอย่าง เป็นธรรมและเสมอภาคกัน ดังความว่า

*สั่งสอนไทยทั้งหลาย ให้รู้บุญรู้ธรรมแท้ แต่คนอันมีในเมืองไทยด้วยรู้ ด้วยหลง
ด้วยแกแล้วด้วยหาญ ด้วยแคะด้วยแรง หากคนจักเสมอมิได้...ปลูกเลี้ยงฝูงลูกบ้านลูกเมืองนั้น
ชอบด้วยธรรมทุกคน*

(กรมศิลปากร, 2526 : 19-20)

2. วัฒนธรรมพุทธศาสนาด้านเนติธรรม

แม้ว่าวัฒนธรรมทางเนติธรรมจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย แต่เมื่อพิจารณาเนื้อความ ในศิลาจารึกหลักที่ 1 แล้ว เห็นว่าหลักธรรมพุทธศาสนาหัวข้อจักรวรรดิวัตร 12 (ข้อควรประพฤติและ

ปฏิบัติสำหรับพระมหากษัตริย์) และประเพณีธรรม 7 อาจเป็นหลักธรรมที่พ่อขุนรามคำแหง ทรงนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครองอาณาจักร ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมย่อยกลุ่มต่างๆ ได้แก่ 1) การกำหนดมิให้เจ้าเมืองเรียกเก็บภาษี 2) การกำหนดให้ลูกเป็นผู้สืบทอดมรดกของบิดา 3) การตัดสินคดีด้วยความยุติธรรม 4) การกำหนดให้ประชาชนถวายฎีการ้องทุกข์ได้โดยตรง 5) การกำหนดพื้นที่ ทำกินให้ประชาชน ดังนี้

1) การกำหนดมิให้เจ้าเมืองเรียกเก็บภาษีอากร พ่อขุนรามคำแหงอาจประยุกต์หลักธรรมจากจักรวรรดิวัตร 12 หัวข้อ *เว้นจากความโลกที่ไม่สมควร* (วิไลเลขา ถาวรธนาสาร และคณะ, 2563: 612) นอกจากนี้อาจประยุกต์หลักธรรมจาก ประเพณีธรรม 7 หัวข้อ *เคารพ ในสิทธิของราษฎร ไม่เบียดเบียนเอาทรัพย์สิน ไร่นาของราษฎร* (วิโรจ นาคชาติ, 2550: 131) จากนั้น จึงกำหนดขึ้นใช้ในอาณาจักรสุโขทัย ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมเฉพาะของสุโขทัย คือ เจ้าเมืองไม่เก็บภาษี ดังความจากศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า

เจ้าเมืองบ่เอาจอบในไพร่

(กรมศิลปากร, 2526 : 9)

ดังนั้น เมื่อมีกฎหมายห้ามเจ้าเมืองเรียกเก็บภาษี ทำให้การค้าขายในอาณาจักรสุโขทัยเป็นไปอย่างเสรี ดังความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า

ใครจักใครค้าข้าวคั่ว ใครจักใครค้าม้าคั่ว ใครจักใครค้าเงินค้ำทองคั่ว

(กรมศิลปากร, 2526: 9)

2) การกำหนดให้ลูกเป็นผู้สืบทอดมรดกของบิดา พ่อขุนรามคำแหงอาจประยุกต์หลักธรรมจากประเพณีธรรม 7 หัวข้อ *เคารพในสิทธิของราษฎร ไม่เบียดเบียนเอาทรัพย์สิน ไร่นา ของราษฎร* (วิโรจ นาคชาติ, 2550: 131) จากนั้นจึงกำหนดขึ้นใช้ในอาณาจักรสุโขทัย โดยกำหนด ให้ทรัพย์สินทั้งหมดของผู้ตายตกเป็นของลูก ดังความที่จารึกไว้ในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า

*ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล้ว ล้มตายหายกว่าเหย้าเรือนพ่อเชื้อเสื่อค้ำมัน ข้างขอลูกเมีย
เยี่ยข้าว ไพร่ฟ้าข้าไท ป่าหมากป่าพลูพ่อเชื่อมั่น ไว้แก่ลูกมันสิ้น*

(กรมศิลปากร, 2526 : 9)

3) การตัดสินคดีด้วยความยุติธรรม พ่อขุนรามคำแหงอาจประยุกต์หลักธรรมจากจักรวรรดิวัตร 12 หัวข้อ *ทำการห้ามปรามการกระทำใดๆ ที่ไม่เป็นธรรม* (วิไลเลขา ถาวรธนาสาร และคณะ, 2563: 612) อีกทั้งยังอาจประยุกต์จาก ประเพณีธรรม 7 หัวข้อ *รักษากฎหมาย มีการลงโทษอย่างเคร่งครัด ผูกไมตรีกับท้าวพระยาต่างประเทศ และ ตัดสินคดีความด้วยความยุติธรรม* (วิโรจ นาคชาติ, 2550: 131) จากนั้น จึงกำหนดขึ้นเพื่อใช้ในอาณาจักรสุโขทัย โดยกำหนดให้มีการสอบสวนและตัดสินคดีความอย่างยุติธรรม ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เห็นแก่สินบน ดังความจาก ศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า

*ลูกเจ้าลูกขุน มิแลผิดแผกแสกกว้างกัน สอนดูแท้แล้ว จึงแลงความแก่ข้าด้วยชื่อ
บ่เข้าผู้ลี้มักผู้ช้อน เห็นข้าพท่านบใครพิน เห็นสินท่านบใครเดียด*

(กรมศิลปากร, 2526: 9-10)

4) การกำหนดให้ประชาชนถวายฎีการ้องทุกข์ได้โดยตรง พ่อขุนรามคำแหงอาจประยุกต์หลักธรรมจากประเพณีธรรม 7 หัวข้อ *เมตตากรุณาต่อราษฎร เคารพในสิทธิของราษฎร ถือว่าราษฎรทุกคนเป็นข้าแผ่นดินเสมอกัน* (วิโรจ นาคนาคตรี, 2550: 131) จากนั้นจึงกำหนดขึ้น เพื่อใช้ในอาณาจักรสุโขทัย โดยกำหนดให้ประชาชนที่มีเรื่องทุกข์ร้อน สามารถมาสั่งกระดิ่งที่แขวนไว้ ณ ประตูพระราชวัง เพื่อร้องทุกข์ต่อพระองค์ได้โดยตรง เมื่อพ่อขุนรามคำแหงได้ยินเสียงกระดิ่ง ก็จะเสด็จออกมา พิจารณาคดีให้ด้วยความยุติธรรม ดังความที่จารึกไว้ในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า

*ในปากประตูมีกะดิ่งอันฉิ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมือง
มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวถึงเจ้า เถิงขุนบ่ไร่ ไปลั่นกะดิ่งอันท่านแขวนไว้
พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยิน เรียกเมื่อถาม สอนความแก่มั่นด้วยชื่อ*

(กรมศิลปากร, 2526 : 10-12)

5) การกำหนดพื้นที่ทำกินให้ประชาชน พ่อขุนรามคำแหงอาจประยุกต์หลักธรรมจากประเพณีธรรม 7 หัวข้อ *เมตตากรุณาต่อราษฎร ให้ราษฎรทำบุญให้ทาน ทำไร่นา สร้างศาลา บ่อน้ำให้คนไปมาได้อาศัย* (วิโรจ นาคนาคตรี, 2550: 131) จากนั้นจึงกำหนดขึ้นเพื่อใช้ในอาณาจักรสุโขทัย โดยกำหนดว่า ใครก็ตามที่ปลูกพืชผลยังที่แห่งใดก็ให้ที่แห่งนั้น เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ปลูกพืชผล ดังความที่จารึกไว้ในศิลาจารึกหลักที่ 1 ความว่า

*สร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมืองนี้ทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าลางก็หลาย
ในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มั่น*

(กรมศิลปากร, 2526: 12)

3. วัฒนธรรมพุทธศาสนาด้านสทธรรม

วัฒนธรรมพุทธศาสนาด้านสทธรรมในสมัยพ่อขุนรามคำแหงส่วนใหญ่ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีทางพุทธศาสนา ที่มีส่วนทำให้คนในสังคมสุโขทัยมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ประเพณีดังกล่าว ได้แก่ 1) ประเพณีเข้าพรรษา 2) ประเพณีออกพรรษา 3) ประเพณีฟังธรรม และรักษาศีลในวันพระ ดังนี้

1) ประเพณีเข้าพรรษา เข้าพรรษา คือ การที่พระภิกษุจะต้องอยู่ในอาวาสหรืออาศัย อยู่ในวัดใดวัดหนึ่งตลอดฤดูฝน ไม่สัญจรไปค้างคืนที่อื่นนอกจากมีเหตุจำเป็นเท่านั้น (บุญมี แทนแก้ว, 2547: 140) ในระหว่างเข้าพรรษา พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เช่น ทำบุญตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนา ถือนิสสัย ปฏิบัติธรรม (บุญมี แทนแก้ว, 2547: 145) ทั้งนี้คนในสังคมสุโขทัยนำโดยพ่อขุนรามคำแหง พระราชวงศ์ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ขุนนางข้าราชการ ประชาชนทั้งหญิงและชาย จะพากันรักษาศีลในระหว่างพรรษาโดยพร้อมเพรียงกัน ดังความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า

*พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่วท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน
ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ผูกทวยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศิลปะพรราชาทุกคน*

(กรมศิลปากร, 2526: 12)

2) ประเพณีออกพรรษา ออกพรรษา คือ การออกจากการจำพรรษาหรือออกจาก ที่อยู่ในช่วง
ฤดูฝนหรือในช่วงเข้าพรรษา เมื่อพระภิกษุอยู่จำพรรษาจนครบ 3 เดือน สามารถจาริก ไปยังที่อื่นได้
เมื่อปวารณาแล้ว (บุญมี แทนแก้ว, 2547: 146) ความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบ
ศาสนพิธีในช่วงออกพรรษามีพิธี กรานกฐิน ซึ่งเป็นพิธีสงฆ์ มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พิธีนี้พระสงฆ์จะมา
ประชุมกันในอุโบสถ และพระสงฆ์ที่ได้รับฉันทานุมัติให้รับผ้ากฐิน จะสละผ้าจีวรเก่า อธิษฐานจีวรใหม่ที่
ได้รับให้เป็นไตรจีวรกฐิน (บุญมี แทนแก้ว, 2547 : 155) ประเพณีออกพรรษาในครั้งสุโขทัยมีกำหนด
ระยะเวลา 1 เดือน นับตั้งแต่วันออกพรรษา คือ วันแรมค่ำหนึ่ง เดือน 11 ถึงกลางเดือน 12 ผู้ใดจะถวาย
กฐินแต่พระสงฆ์จะต้องถวายภายในกำหนดเวลา ซึ่งเนื้อความ ในศิลาจารึกหลักที่ 1 ได้บอกไว้อย่าง
ชัดเจนว่า

เมื่อออกพรรษากรานกฐินเดือนฉิ่งจึงแล้ว

(กรมศิลปากร, 2526: 12)

เห็นได้ชัดว่าชาวสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหง มีความปลื้มปีติกับการทอดกฐินเป็นอย่างมาก (พิฑูร มลิวัลย์, 2536: 103) เพราะนอกจากจะได้รับบุญอันมีส่วนทำให้จิตใจผ่องแผ้วแล้ว ยังได้เห็น
การประดิษฐ์สิ่งสวยงามต่างๆ ได้แก่ พนมเบ็ญ (พุ่มประดับเงินเบ็ญ) พนมหมาก (พุ่มประดับหมากพลู)
พนมดอกไม้ (พุ่มประดับดอกไม้) หมอนนึ่ง หมอนนอน และ บริวารกฐิน (พิฑูร มลิวัลย์, 2536: 104)
ดังความจากศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า

เมื่อกรานกฐิน มีพนมเบ็ญ มีพนมหมาก มีพนมดอกไม้ มีหมอนนึ่งหมอนนอนบริวารกฐิน

(กรมศิลปากร, 2526: 12-13)

นอกจากนี้ความจากศิลาจารึกหลักที่ 1 ยังบอกเอาไว้ชัดเจนนีกว่า คนสุโขทัยถวายปัจจัย
ในการทอดกฐินปีละ 2 ล้าน (พิฑูร มลิวัลย์, 2536 : 104) ดังความว่า

โอยทานแลปีแล้ญีบล้าน

(กรมศิลปากร, 2526: 12-13)

3) ประเพณีฟังธรรมและรักษาศีลในวันพระ การฟังธรรมและรักษาศีลถือเป็นการกล่อมเกลา
จิตใจให้สะอาด แจ่มใส ช่วยให้มีพลังแรงใจไปสู่ความชั่ว อันอาจนำพาชีวิตไปสู่ ความเสียหาย และยังช่วย
ทำให้ได้รับความรู้หรือความเห็นที่ถูกต้อง (บุญมี แทนแก้ว, 2547: 115) ทั้งนี้เนื้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1
กล่าวเอาไว้ชัดเจนนีกว่า คนในสมัยสุโขทัยมีนิสัยชอบฟังธรรม และรักษาศีลในวันพระทั้งข้างขึ้น ข้างแรม
ดังความว่า

วันเดือนดับเดือนโคมแปดวัน วันเดือนเต็มเดือนข้างแปดวัน ผูกปู้ครู เถร มหาเถร
ขึ้นนั่งเหนือขดารหิน สุธรรมแก่อุบาสก ผูกท่วยจำศีล

(กรมศิลปากร, 2526: 16-17)

นอกจากนี้พ่อขุนรามคำแหง ยังทรงมีพระราชศรัทธาอย่างแรงกล้าในการฟังธรรม และรักษาศีล เพราะปรากฏว่าเสด็จทรงช้างชื่อรุจาครีไปนมัสการพระถึงอรัญญิก ดังความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า

ครั้นวันเดือนดับเดือนเต็ม ท่านแต่งช้างเผือกกระพัดลยาง เทียรย้อมทองงา...
(ซ้าย) ขวา ชื่อรุจาครี พ่อขุนรามคำแหงขึ้นขี่ไปนบพระ (เถิง) อรัญญิก

(กรมศิลปากร, 2526: 17)

4) วัฒนธรรมพุทธศาสนาด้านวัตถุธรรม

วัฒนธรรมพุทธศาสนาด้านวัตถุธรรมในสมัยพ่อขุนรามคำแหงที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ได้แก่ 1) วิหาร 2) พระพุทธรูป 3) พุทธศาลา ดังนี้

1) วิหาร เดิมคำว่าวิหารมีความหมายว่า ที่อยู่ของสงฆ์ ต่อมาคำนี้มีความหมายว่า วัด และต่อมามีความหมายอีกว่า อาคารที่ประดิษฐานพระพุทธรูป (พิฑูร มลิวัดย์, 2536: 126) เนื้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวว่า กรุงสุโขทัยมีวิหารตั้งอยู่ใจกลางเมือง โดยมีทั้งขนาดใหญ่และขนาดย่อม ดังความว่า
กลางเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร...มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม

(กรมศิลปากร, 2526: 13)

พิฑูร มลิวัดย์ (2536: 126) ให้ข้อสังเกตว่า ข้อความที่กล่าวว่า กลางเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร และข้อความที่ว่า มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม น่าจะมีความหมายต่างกัน เพราะหากมีความหมายอย่างเดียวกัน คงไม่จารึกไว้ในที่เดียวกัน ทั้งนี้พิหารในข้อความแรกอาจหมายถึง วัดมหาธาตุ เมืองสุโขทัย อันเป็นที่ตั้งปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน และเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ ส่วนพิหารในข้อความหลัง อาจหมายถึง อาคารอันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป โดยสังเกตได้จากคำ *อันใหญ่ อันราม* ซึ่งเป็น คำบอกขนาดของอาคาร หากเป็นไปตามข้อสังเกตแล้ว วัดมหาธาตุเมืองสุโขทัยในสมัยพ่อขุนราม คำแหง ต้องแบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นรอบนอกทั้ง 4 ทิศ เป็นเขตสังฆาวาส คือ ที่อยู่ของพระสงฆ์ ฝ่ายคามวาสี ส่วนชั้นในซึ่งมีพระมหาธาตุเจดีย์เป็นจุดศูนย์กลาง คือ เขตพุทธาวาส เป็นที่ตั้งของพิหารอันใหญ่และพิหารอันราม ทั้งนี้พิหารอันใหญ่คงหมายถึงพระวิหารหลวง อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปทอง (พระศรีศากยมุนี) ส่วนพิหารอันรามคงจะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปอื่นๆ เช่น พระอัญญาธรรมา

นอกจากนี้ทางทิศตะวันออกของกรุงสุโขทัย ยังมีพิหารอันเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์อีกด้วย ดังความจากศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า

เบื้องตะวันออกเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร

(กรมศิลปากร, 2526: 14)

2) พระพุทธรูป ในสมัยสุโขทัยนิยมสร้างพระพุทธรูปตามอิริยาบถ 4 ได้แก่ นั่ง นอน ยืน เดิน เฉพาะอิริยาบถเดินนั้น ช่างชาวสุโขทัยสร้างเป็นพระพุทธรูปปางลีลาที่มีความงดงาม ถือเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะพระพุทธรูปในสมัยสุโขทัย (दनัย ไชโยธา, 2550: 152) เนื้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 บ่งบอกให้ ทราบว่าในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมีพระพุทธรูปสี่ทอง มีพระอัฐฐารศ มีพระพุทธรูปอื่นๆ ทั้งขนาดใหญ่ และขนาดย่อม ดังความว่า

*มีพระพุทธรูปทอง มีพระอัฐฐารศ มีพระพุทธรูป มีพระพุทธรูปอันใหญ่ มีพระพุทธรูป
อันราม*

(กรมศิลปากร, 2526: 13)

พิฑูร มลิวัดย์ (2536: 12) ให้ข้อสังเกตเรื่องพระอัฐฐารศว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ทรงวินิจฉัยว่า พระอัฐฐารศ คือ พระยืน ซึ่งคงจะทรงแปลเอาความ ให้ตรงกับ ลักษณะของพระพุทธรูปที่อยู่ในอิริยาบถยืน เพราะตามรูปศัพท์ อัฐฐารศ แปลว่า 18 ดังนั้นพระอัฐฐารศ จึงมีความหมายว่า พระ 18 ซึ่งคงจะหมายถึงขนาดความสูงของพระพุทธรูป ทั้งนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ยังทรงประทานความเห็น ว่า สุโขทัย นิยมสร้างพระอัฐฐารศเป็นพระยืน สูง 18 ศอก ทั้งนี้อาจเกิดมาจากความเชื่อที่ว่าเป็นขนาดเท่ากับ ความสูงของพระพุทธรูปเจ้า

นอกจากนี้ความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ยังบอกให้ทราบอีกว่าทางทิศเหนือ (เบื้องตึนนอน) ของ กรุงสุโขทัย มีพระอจันนะประดิษฐาน ดังความว่า

เบือ่งตึนนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดปสาน มีพระอจันนะ

(กรมศิลปากร, 2526: 16)

อจันนะ หมายถึง การบูชา การเช่นสรวง ดังนั้น พระอจันนะ จึงหมายถึง พระบูชา ทั้งนี้ อาจเป็น พระพุทธรูปที่มีคนบูชามากในสมัยนั้น (พิฑูร มลิวัดย์, 2536: 143)

3) พุทธศาลา สันนิษฐานว่าพุทธศาลาอาจเป็นศาลาที่พำนักของพระสงฆ์ และเป็นทีประชุม ของอุบาสก อุบาสิกา ในการกระทำศาสนาพิธี (พิฑูร มลิวัดย์, 2536: 177) ความในศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวถึงพุทธศาลาว่า

ในกลวงป่าตาลีนี้ มีศาลาสองอัน อันหนึ่งชื่อศาลาพระมาส อันหนึ่งชื่อพุทธศาลา

(กรมศิลปากร, 2526 : 17)

บทสรุปและอภิปรายผล

จากการวิจัยทำให้ได้ข้อค้นพบว่า วัฒนธรรมพุทธศาสนาในสมัยพ่อขุนรามคำแหง มีทั้งสิ้น 4 ประเภท คือ 1) วัฒนธรรมพุทธศาสนาด้านคติธรรม 2) วัฒนธรรมพุทธศาสนาด้านเนติธรรม 3) วัฒนธรรม พุทธศาสนา ด้านสทธรรม 4) วัฒนธรรมพุทธศาสนา ด้านวัตถุธรรม ซึ่งวัฒนธรรม ทั้ง 4 ประเภทนี้ เป็นสิ่ง ที่ก่อให้เกิดความงอกงามต่างๆ ในสังคมสุโขทัย คือ

1) **ก่อให้เกิดวัฒนธรรมอันดีงาม** ได้แก่ การดูแลบิดามารดา การสงเคราะห์ญาติ การมีความเมตตากรุณา การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ การกำหนดมิให้เจ้าเมืองเรียกเก็บภาษี การกำหนดให้ลูกเป็นผู้สืบทอดมรดกของบิดา การตัดสินคดีด้วยความยุติธรรม การกำหนดให้ประชาชนถวายฎีการ้องทุกข์ได้โดยตรง การกำหนดพื้นที่ทำกินให้ประชาชน ซึ่งทำให้ประชาชนมีความรักใคร่กันในหมู่ญาติพี่น้อง ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะมีหลักในการรักษาความยุติธรรมส่งผลให้เกิดความสงบสุขในอาณาจักรสุโขทัย

2) **ก่อให้เกิดประเพณีที่งดงาม** ได้แก่ ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ประเพณีฟังธรรมและรักษาศีลในวันพระ ซึ่งทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และเกิดความสงบสุขร่มเย็นในสังคมสุโขทัย

3) **ก่อให้เกิดสิ่งปลูกสร้างทางพุทธศาสนา** ได้แก่ วิหารขนาดใหญ่ ขนาดย่อม ทั้งในเขตเมืองและนอกเมือง พระพุทธรูปในอิริยาบถต่างๆ ซึ่งมีด้วยกันหลายขนาด พุทธศาลาสำหรับเป็นที่ประกอบศาสนพิธี ซึ่งทำให้ประชาชนมีโอกาสได้มาพบปะสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน นำไปสู่การเกิดความรักใคร่ปรองดองซึ่งกันและกัน เกิดเป็นความสามัคคีในหมู่คณะ สังคมสุโขทัยเกิดความสงบสุข

ผลสืบเนื่องจากการวิจัยทำให้เกิดข้อคิดว่า เมื่อพ่อขุนรามคำแหงทรงยอมรับนับถือพุทธศาสนาจากนครศรีธรรมราชแล้ว พระองค์คงจะทรงศึกษาหลักธรรมทางพุทธศาสนาจนแตกฉาน และมีความรู้ในอรรถธรรมอย่างลึกซึ้ง จึงทรงนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครอง กล่าวคือ ทรงใช้ หลักธรรมะนำหลักกฎหมาย ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาและทรงนำวัฒนธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง ส่งผลให้อาณาจักรสุโขทัยมีความสงบสุขร่มเย็น ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีเพราะ *ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว* และ *เจ้าเมืองบ่เอาจกอบ* (กรมศิลปากร, 2526: 9) นอกจากนี้ประชาชนยังได้รับความยุติธรรมและความเมตตาจากพ่อขุนรามคำแหงอย่างเสมอภาค ทั้งนี้จากการปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการประกอบกิจการทางพุทธศาสนา เช่น การเป็นครูอาจารย์สั่งสอนประชาชนให้รู้บุญรู้ธรรม การนำประชาชนให้ฟังธรรมและรักษาศีล ในวันพระ ส่งผลให้พ่อขุนรามคำแหงกับประชาชนมีความใกล้ชิดสนิทกัน ส่งผลให้เกิดความสามัคคี ของคนในชาติ จึงไม่เป็นที่สงสัยเลยว่าเหตุใด *ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม* (กรมศิลปากร, 2526 : 12)

เป็นที่น่าคิดว่าหากสังคมไทยในปัจจุบันนำเอาวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาและวิถีทางปฏิบัติของพ่อขุนรามคำแหงกับประชาชนชาวสุโขทัย มาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง หรือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนทุกเพศทุกวัย อาจทำให้ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นใน ทุกวันนี้เบาบางลง ส่งผลให้สังคมไทยเกิดความสงบสุข เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ประเทศชาติ เกิดความเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมนานาอารยประเทศ

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2526). *จารึกสมัยสุโขทัย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ชัยวัฒน์ อัทพัฒนา และวิธาน สุชีวงศ์. (2562). *หลักการดำรงชีวิตในสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชัยวัฒน์ อัทพัฒนา และทวี ผลสมภพ (2555). *หลักพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- दनัย ไชโยธา. (2550). *ประวัติศาสตร์ไทย : ยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงสิ้นอาณาจักรสุโขทัย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ. (2518). *ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงสิ้นอยุธยา*. ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นงเยาว์ ชาญณรงค์. (2553). *วัฒนธรรมและศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- น้อมนิจ วงศ์สุทธิธรรม. (2558). *วรรณคดีสุโขทัย*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บุญมี แทนแก้ว. (2547). *ประเพณีและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พิฑูร มลิวัลย์. (2536). *วรรณคดีสุโขทัย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2499). *มงคลสูตรคำฉันท์*. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- วศิน อินทสระ. (2523). *พุทธปรัชญาเถรวาท*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิโรจ นาคชาติ. (2559). *พุทธปรัชญาเถรวาท*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2550). *ปรัชญาว่าด้วยความมั่นคงของชาติ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิไลเลขา ถาวรณสาร และคณะ. (2563). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อนุমানราชธน, พระยา. (2509). *วัฒนธรรมเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.